ДРАГОШ КАЛАЈИЋ

Увод у дело Ренеа Генона

„Сумњам да неко, са нормалним укусима и пртљагом модерног интелектуалног образовања, при првом сусрету са Геноновим делом не осећа одбојност.”
Gei Itn: *The Richest View*

Посредством предочене тематске збирке радова Ренеа Генона (1886-1951), у простор наше културе први пут [1] значајније улази стваралаштво... На овом месту, обележеном трима тачкама – које читалац може схватити и као троструки ударац Хералдовог штапа при церемонијалној објави уласка величине у дворану културе – застаје нам мисао, прожета запитаношћу: како представити Ренеа Генона?
Није
легитимно усвојити став репрезентативних историчара масонске мисли и рећи да је Генон најзначајнији изданак и тумач езотеријске доктрине оперативне масонерије, јер такво одређење не само ограничава и умањује магнитуде Геноновог духа, већ и само бива ограничено и умањено једном чињеницом духовне биографије: при крају младости, Генон је напустио ложе и потом објавио можда најпродорније критике заблуда и изроћавања модерне масонерије.
[2]

Уосталом, скоро сва дела, свакако сва најзначајнија, Генон је створио и објавио на муслиманском путу религиозности, под окриљем и уз помоћ значајних упућивања

исламске традиције. Али представити Генона атрибутом једног од највећих мислилаца у историји исламске метафизичке мисли – такође није потпуно тачно, јер су његови спознајни погледи и закључци често далеко превазилазили хоризонте ислама, *stricto sensu* , тежећи откривању и одређењу вредности универзалне и јединствене Традиције, која идеално претходи и исходишно надвисује све потоње изводе, партикуларне доктрине и регуларне религиозне путеве метафизичког постварења човека.

Можда ћемо бити најближи истини ако Ренеа Генона представимо као великог учитеља метафизичке мисије човека, чију катедру поштују и најквалификованији духови Истока и Запада, од Кумарасвамија до Еволе. По најсажетијем одређењу, Генон је универзални учитељ вертикалног покрета и квалитативног преображаја људског елемента на над-рационалним путевима успона ка идеалу „Истинског Човека", односно, даље и више, ка оном врхунцу који далекоисточна традиција означава синтагмом „Универзални човек". [3]

Са задивљујућом вештином и спрегом езотеријске ерудиције и узвишене надахнутости, Генонов поглед на свет традиција превазилази границе простора и времена култура Истока и Запада, осветљавајући јединствена исходишта и одредишта метафизичког прегнућа човека. Истраживачки и егзегетски, Генонов поглед обухвата баснословне трезоре наслеђа, од синкретизма оперативне масонерије и западне алхемије, преко католичког и исламског езотеризма, до ведантистичких и таоистичких доктрина. Изванредна отвореност и далекосежност Геноновог погледа израз су и уверења у идеално (првобитно реално а данас само виртуелно) јединство свих регуларних метафизичких традиција.

Наговестивши, последњим редовима, основну линију снаге Генонове спознајне перспективе – коју ћемо касније подробније осветлити – овде морамо отворити заграду да бисмо предочили уобичајене тешкоће у приступу Геноновом учењу. Упркос спектакуларности значења и значаја тог учења, оно привлачи веома ограничени, заправо елитни, аудиторијум, јер и његове формалне особине представљају тешко премостиве препреке за *forma mentis* модерног човека. Имперсонални тон реторике, аскетска економија израза и сувопарност, ексклузивизам терминологије, „математичка" структура мишљења и доказивања, склоност апсолутизацији и догматизацији, екстремизам идеја, уз тотална порицања основних идеја и вредности установа модерног света – то су најуочљивије особине Геноновог стила и учења које просечном модерном интелектуалцу изазивају несавладива осећања одбојности. Посебну препреку приступима Геноновом учењу успоставља ограничена природа његовог опуса: свако појединo дело изискује од читаоца познавање целине да би се у потпуности отворило хтењима спознаје. Ограничена природа Геноновог

опуса захтева да приступ једном аспекту његовог учења – који представљамо збирком радова под насловом
Мрачно доба
[4]
– олакшамо осветљавањем барем основних координата целине.

Крајњим уопштавањем, Генонов опус можемо свести на две основне теме: изрази манифестација „Примордијалне Традиције" и критика модерног света. Прва тема прожима читав Генонов опус, већ од првих објављених радова у часопису *La Gnose* (1909), дакле у двадесет трећој години живота, преко
Introduction generale a l'etude des doctrines hindoues
(1921),
Orient et Occident
(1924),
L'Homme et son devenir selon le Vedanta
(1925),
L'Esoterisme de Dante
(1925),
Le Roi du monde
(1927),
Autorite spirituelle et pouvoir temporel
(1929),
Le Simbolisme de la croix
(1931) и
Les Etats multiples de l'etre
(1932), до
Le Grande riade
(1946),
Aperçus sur l'esoterisme chretien
(1954) и
Simboles fondamentaux de la Science sacree
(1962). Са друге стране, скоро свако Генoново дело садржи макар имплицитне критике модерног света, али је она најпотпуније изложена у делима
La Teosophisme, histoire d'une pseudo-religion
(1921),
L'Erreur spirite
(1923),
La Crise du monde moderne
и најсвеобухватније у
Le Regne de la quantiute et les signes des Temps
(1945).

„ПРИМОРДИЈАЛНА ТРАДИЦИЈА”

Не поричући снагу и значај утицаја историјских, географских, друштвених и етничких фактора на обликовање посебних, дакле делимичних и посредних, манифестација садржаја „Примордијалне Традиције”, Генон тежи спознајном превазилажењу хоризоната света контигенција и углавном негативних условљавања, и открићу супериорног и јединственог знања, примордијалних формативних и информативних принципа свих регуларних традиција и доктрина метафизичке мисије човека. Изложену тежњу – од инфериорног и партикуларног ка супериорном и универзалном – сам Генон је дефинисао једном језгровитом формулом: „Јединствена Традиција постоји од почетка света и управо то настоји да осветли наше разматрање.”
[5]

Усвојивши традиционална учења о цикличној структури развоја простора-времена и одговарајуће доктрине о четвородобној и регресивној динамици сваког циклуса, Генон у „Примордијалној Традицији” препознаје споменик првог, „златног”, доба и завештање не-људског или над-људског порекла. Претње регресивних процеса принудиле су последње чуваре „Примордијалне Традиције” да њене вредности сачувају, пренесу будућим поколењима и сачувају од заборава, посредством погодних облика скривања и очувања, дакле посредством митова и легенди: „Када један традиционални облик дође до тачке ишчезавања, његови последњи заступници могу да колективном наслеђу вољно предају завештање, које би, у противном, било неповратно изгубљено. То је и једини начин да се спасе оно што може бити спасено. Истовремено, неразумевање маса је довољна гаранција да оно што поседује езотеријски карактер неће због тога тај карактер изгубити, али ће остати нека врста сведочанства за оне који ће у некој другој епохи бити способни за разумевање.”
[6]

Другим речима, по Генону, митови и легенде, регуларне религије и метафизичке доктрине, традиционални симболи и обреди, нису ништа друго до популарни облици очувања и преношења примордијалног знања, парчад органона „Примордијалне Традиције” преведени у шифре и енигме – у очекивању појава људских моћи кадрих за обнову веродостојних значења, за рестаурацију и рехабилитацију интегралног трезора истина. Под светлом традиционалне индоевропске доктрине четвородобног и

регресивног циклуса, јасно је да ће потпуна рестаурација и рехабилитација „Примордијалне Традиције” обележити почетак новог циклуса, обнову „златног доба”.

Генонoво учење садржи уверење да сила цикличног детерминизма није довољна за обнову „златног доба”, она изискује и људско учешће, па је задатак посвећених да чувају остатке примордијалног знања и да теже рестаурацији и рехабилитацији оригиналних вредности. [7] По Генону, овај задатак је најјасније и најсажетије изражен једном масонском формулом, која просијава перспективе космогонијских спознаја низа традиционалних доктрина: „Ширити светлост и окупљати оно што је расуто.” [8]

Генон се истрајно посвећивао том супремном задатку, настојећи да разагна привиде разлика и осветли јединства и сагласности мноштва традиција Истока и Запада, тежећи највишем могућем приближавању примордијалном знању, са оне стране актуелног света, у знаку финалних и убрзавајућих процеса распадања и изобличавања наслеђа.

Изложена тежња карактерише читаву животну путању Ренеа Генона. Премда је Генон – у складу са традиционалним идеалом имперсоналности и над-индивидуалности – пред јавношћу брижљиво прикривао сваки израз своје индивидуалности, његова кореспонденција са Јулијусом Еволом (коју нам је прималац, пред смрт, љубазно пружио на увид) открива не само потврде уверења да је веродостојни метафизички преображај немогућ без регуларне иницијације, већ и живот у знаку скоро очајничког трагања за таквом иницијацијом, за „ланцем иницијације”, и езотеријском организацијом легитимног заступања „Примордијалне Традиције”.

На почетку своје духовне пустоловине, Генон је приступио масонерији, верујући у примордијално порекло њене доктрине и организације. Потом, разочаран осведочењима секуларизације спекулативне масонерије, [9]

он иступа и, судећи по неким усменим сведочанствима савременика, већ 1916. приступа исламу, уверен да је у питању најочуванији и најдиректнији ланац преноса вредности „Примордијалне Традиције”. Године 1930. он напушта Европу и сели се у Каиро, под окриље пирамида, где преузима титулу
sheikh
и ново име: Абдел Вафид Јаша.

КРАЈ МРАЧНОГ ДОБА

У већ повеликој библиотеци „апокалиптичних” и катастрофолошких осуда модерног света, Геноново дело се издваја критиком која пориче и саму могућност постојања алтернативе спаса унутар модерне културе и цивилизације. За Генона, модерни свет је скуп симптома крајњег стадијума регресивног, цикличног, процеса, који одговарају призорима последњег периода „мрачног доба”, какве су предвидела древна учења, попут оног изложеног у *Vishnu-purana*.
[10]

Генонова критика модерног света настоји да буде изразито позитивна, односно заснована на принципима и примерима вредности „Примордијалне Традиције” и одговарајућих, највернијих, манифестација традиционалних култура и људских заједница.

Тако Генон својом критиком образује манихејски поредак дуализма: са једне стране је свет апсолутизма сакралности која метафизички инспирише и осмишљава сваку људску делотворност и институцију (што још само ислам одражава), а са друге стране је свет тоталитета, секуларизације, апсурда и отуђења од духовних суштина. Идеални свет Генонове визије је отворен над-индивидуалним перспективама развоја људских могућности, у знаку „владавине квалитета” – а модерни свет је подвргнут демонији квантитета која затомљава позитивне могућности човека и усмерава га ка ларвалним и под-људским стањима егзистенције, односно стањима ван-битности. Традиционалну заједницу карактерише ограниченост поретка и плурализам путева делотворности, саобразних људским природама, док је модерно друштво механички агломерат који врши принудну масификацију и униформизацију.

Регресивни процеси се убрзавају у знаку „солидификације” (односно умртвљења енергија) и „дисолуције” (односно распадања вредности). Данас, „ни једна снага супериорне природе не може интервенисати да би се супротставила” регресивним процесима и одговарајућим, покретачким, силама; „дакле, свет је напуштен и без одбране од својих непријатеља, а напади су тим опаснији због стања актуелног менталитета који потпуно игнорише опасности”.
[11]

Скоро сваки значајнији домен модерне културе и цивилизације Генон је подвргао беспоштедној анализи и критици: од модерне науке и њене фасцинираности квантитативним аспектима предмета истраживања, преко рационализма, позитивизма, историцизма, социологизма, психоанализе и „илузија статистике", до дегенерације природе, функције монете и вулгарног материјализма. Премда је стајалиште Генонове критике чисто метафизичке и спиритуалне природе, оно ништа мање није немилосрдно спрам модерних облика „спиритуализма" или „друге религиозности", од мистификација теозофије до празноверја спиритизма. У тим облицима псеудо-спиритуалности и квази-религиозности, Генонова анализа убедљиво пробија привидне и извештачене антитезе модерног позитивизма и рационализма, те средства тајног рата окултних сила против остатака веродостојних вредности.

ПРАЗНИНЕ И СЛАБОСТИ ГЕНОНОВОГ УЧЕЊА

Ако читалац успе да савлада предочаване одбојности према Геноновој мисли, преостају му још две могућности да сусрет са Геноновим учењем буде промашен, да изгуби драгоцене вредности које оно садржи. Прва могућност: некритички усвајати све што Генон тврди. Друга могућност: некритички одбацивати све што Генон тврди. Друга могућност, својствена модерној „академској" култури, довољно је распрострањена, па је овде није потребно подробније описивати. Прва могућност карактерише такозване „генонисте". Генонов презир према модерним наукама и филозофским покретима, преузет безрезервно и примењен догматски, поприма облик непремостивих препрека интелектуалним напредовањима и спознајним обогаћивањима. Пренебрегавањем растућег богатства научно-истраживачких спознаја – управо у доменима Генонових разматрања – изостају ванредне могућности за исправке, потврде и допуне Геноновог учења. Таква интелектуална слепила онемогућавају развој спознајних перспектива изведених из Геноновог учења. Уосталом, сам Генон, упркос декларисаном презиру према модерним наукама и одбијању да пружи увиде у изворе својих сазнања, помно је пратио истраживања модерних научника, о чему сведочи, посредно, аргументованост његових критика, и његови бројни осврти на поједине модерне теорије.
[12]

Дакле, узимамо слободу да читаоцу препоручимо „златну средину” приступа Геноновом учењу: бити ослобођен од предрасуда и слепила својствених модерном образовању, али при том сачувати интелектуалну дистанцу, коју омогућује управо наслеђе модерног критицизма. Стога је наша дужност да читаоца упозоримо на бар неке од значајних празнина и слабости Геноновог учења.

Основна слабост Генонове спознајне оптике јесте последица волунтаристичке грешке у перспективи сагледавања манифестација „Примордијалне Традиције”. Наиме низом индикација Генон посредно и непосредно сугерише идеју о „хиперборејском” или „поларном”, односно индо-европском пореклу такве Традиције. Ипак, под светлом највиших катедри индо-европских истраживања, многи елементи „Примордијалне Традиције” не допуштају такво одређење порекла. Са друге стране, Геноновој мапи „Примордијалне Традиције” не само да недостају многи битни споменици индо-европског континента духовности, већ и читава, огромна и незаобилазна, пространства тих култура. У том погледу веома је симптоматично тотално игнорисање словенских традиција, и само спорадично обраћање германским традицијама.

Генонов однос према гнози оперативне масонерије јасно потврђује волунтаристичку и пристрасну природу његове спознаје: он је упорно желео да види органички споменик Традиције у том искључиво механичком и синкретичком скупу изобличених фрагмената често неспојивих традиција.

Доследно потцењујући стварни значај манифестације историје, Генон је усиљено настојао да све изразе темељних културних разлика и одговарајућих дуализама види у некаквом идеалном, али често химеричном, поретку хармоничних дуалности или комплементарности које, наводно, потичу из јединственог исходишта. Дакле, његова визија „Примордијалне Традиције” ближа је некој модерној конструкцији него метафизичкој стварности. У том извештаченом настојању да све различитости приведе јединственом исходишту, Генон је пречесто користио секуларне елементе одређених доктрина или религија, заобилазећи или игноришући њихове основне стожере и садржаје. У суштини, Генонова „Примордијална Традиција” је знатним делом спекулативни производ који одражава светлост заласка сунца духовних енергија на попришти ма некад великих духовних борби, где су остале само рушевине рушевина. Ни његова мисао, иначе продорна, није успела да потпуно превлада регресивне процесе краја „мрачног доба”, јер их и сама осведочава. Ипак, наш изложени суд никако не оспорава вредност и идеалну основаност Генонове интуиције постојања неке Примордијалне Традиције и њене потоње дисперзије. На жалост, његова интуиција највише досеже друго, „сребрно”, доба интуиција, прожета „лунарним” духом, лишена

духовне вирилности својствене споменицима соларне културе „златног доба”, најдревнијим споменицима индо-европске традиције.

Изложена својства Генонове интуиције јасно одају једну индивидуалну али мањкаву психологију чија условљавања Генон није увек успевао да превазиђе, упркос усвајања идеала имперсоналности над-индивидуалног духа. Склоности и идиосинкразије те психологије посебно одаје Генонова верзија трочлане структуре индо-европске заједнице, где првој, суверенској, функцији само „кроз зубе” признаје „активистичка” својства, премда најдревнији споменици традиције коју евоцира недвосмислено сведоче да је прва функција равноправно интегрисала моћи контемплације и акције. [13]

Отуда
и Геноново игнорисање фигуре
ksatriya
и одговарајућих, активистичких, путева метафизичког остварења човека, и потпуни превид нипонске традиције где фигуру идеалног човека отелотворује самурај. [14]

Премда Генон усваја идеју да различити облици традиција изражавају и различите, етничке, природе човека, премда он у европском човеку јасно препознаје природу превасходно склону путевима акције, при разматрању европских традиција Генон потпуно пренебрегава одговарајуће метафизичке перспективе, осведочене темпларском и гибелинском традицијом. Уосталом, изложена Генонова идиосинкразија и логички противуречи истини: ако прву и заиста примордијалну фигуру, суверенску, карактерише венчање моћи контемплације и акције – што Генон признаје – како је могуће потом дати сву предност фигурама контемплације и потпуно потценити или игнорисати фигуре акције?

Посебна Генонова слабост зове се „Исток”. Његова „лунарна” природа гајила је, често разложне, нетрпељивости према модерном Западу и безразложне и химеричне наде да на Истоку још постоје жива предања „Примордијалне Традиције”, то јест да ће са тог и таквог Истока доћи спас Западу. Да Исток заиста располаже таквим спасилачким моћима – он би пре свега себи помогао. А није, нити може, па је постао само провинција модерног Запада. Разматрајући „оријентализам” Генонове наде, Јулијус Евола је луцидно уочио да она противуречи управо „цикличним законима” традиција које Генон усваја. По логици управо тих „цикличних закона”, управо је Запад – будући далеко испре Истока на линији цикличног пропадања – „ближи крају циклуса, тиме и новом почетку”, [15]

дакле, почетку новог „златног доба”.

На крају, неопходно је истаћи да изложене празнине Геноновог учења не карактеришу

само слабости његове *forma mentis* или индивидуалне психологије, већ и снаге условљавања модерног света којима није успевао да потпуно одоли. Стога и Генонови позитивни примери, које супротставља институцијама и идејама модерног света, често имају изглед симетричних антитеза, као да су условљавани предметима оспоравања. Међутим
, при оцењивању Генoновог дела треба имати у виду и чињеницу да вредност неке доктрине не одмеравају само критеријуми истине, већ и плодности.
[16]

Генoново дело је вршило и врши плодоносне утицаје на низ значајних протагониста духовног успрaвљања на Истоку у на Западу. Поучно је признање једног закаснелог читаоца Генонових дела, Андреа Жида: да је у младости, уместо у старости, сусрео Генонова дела, његов животни пут био би потпуно другачији. Генон је саздао један од оних споменика који, упркос оштећења или мањкавости, могу инспирисати битне позитивне одлуке у животу, по формули песника Рилкеа, исписаној пред рушевином једног архајског Аполоновог торза: „Du musst dein Leben ändern!” „Мораш друкчије живети!”
<

(Овај текст првобитно је објављен као предговор за књигу огледа Ренеа Генона *Мрачно доба* ,
превод са француског Нада Шербан, избор и предговор Драгош Калајић, „Градац”, Чачак, 1987)

Објављено: четвртак, 21. јул 2016, 14:47h

Напомене

1 По нашим сазнањима, први српскохрватски превод Геноновог рада је у *Панорами савремених идеја* Гаетана Пикона. Много година касније, уследио је превод једног одломка из *L'Esoterisme de Dante*, објављен у хрестоматији коју смо под насловом *Езотерија* објавили у часопису *Дело*, август-септембар 1976. Потом, Генонове *Белешке о ангелологији арапског алфабета* срећемо у зборнику *Суфизам* који су приредили Дарко Танасковић и Иван Шоп (Београд, 1981). Последњи наговештај потпунијег отварања за дело Ренеа Генона је *Билтен аутора* бр. 12, издат у Лучанима, децембар 1986, у редакцији Бранка Кукића, посвећен једном од фундаменталних Генонових радова, *Идеја центра у античким традицијама*.

2 B. Rene Guenon: *Etudes sur la Franco-Maçonnerie et le Compagnonnade*, Париз, 1934. Неопходно је прецизирати да се Генонове критике односе превасходно на такозвану „спекулативну", дакле секуларизовану и политизовану масонерију, на њене пара-масонске еманације и форме директне субверзивне интервенције у профаном свету, као што су теозофизам, спиритизам и мноштво других, сличних, облика „новог спиритуализма". По Генону, година 1717. није датум оснивања већ дегенерације масонерије (како смо прочитали у његовом писму од 20. јула 1949, упућеном Јулијусу Еволи). До краја живота Генон је чувао респект и одговарајућу наду спрам англосаксонске масонерије, уверен да у њој, ипак, истрајавају оригинална наслеђа.

3 B. Rene Guenon: *La Grande Triade*, Париз, 1946.

4 Овом збирком радова настојимо да југословенском читаоцу представимо Генонов поглед на установе и идеје модерне културе и цивилизације. Избор смо извршили из *La Crise du monde moderne* (1927) и *Le Regne de la quantite et les signes des Temps* (1945). Наслов уводног поглавља прве књиге проширили смо на читаву збирку, премда

изабрани Генонови радови,
strcto sensu
, осветљавају финални период „мрачног доба”.

5 B. Rene Guenon: *Etudes sur la Franco-Maçonnerie et le Compagnonnade* , Париз, 1934.

6 Rene Guenon: *Le Saint Graal* , у „Le Voile d’Isis” , бр. 170, Париз, 1934.

7 О изложеном уверењу сведочи заправо читаво Геноново спознајно и егзегетско предузеће и јавна предај „тајних” знања. У формално-филозофском смислу, такво уверење идеално почива на етосу *Advaita Vedanta* , дакле на етици школе апсолутног монизма ведантистичке традиције коју је Генон у значајној мери асимиловао. (B. Rene Guenon: *L’Homme et son devenir selon Vedanta* , Париз, 1925)

8 Rene Guenon: *Rassembler ce qui est epars* , у „Etudes Traditionalles”, Париз, октобар-новембар 1946.

9 „Масонерија је била жртва инфилтрација модерног духа, као што је то на егзотеријском нивоу данас католичка црква, и све више...” (По нашем препису Геноновог писма Јулијусу Еволи, од 20. јула 1949)

10 Генон често помиње те подударности, али их није документарно предочио. У нашем раду *Смак света* (Загреб, 1980), у поглављу „Kali yuga” пружили смо делимично увид у документарну основу поређења између „пророчанства” *Vishnu-purana* и одговарајућих симптома у модерном свету.

11 Rene Guenon: *Le Regne de la quantite et les signes des Temps* , Париз, 1945.

12 Узгред речено, при осврtима на модерне теорије, а особито на критике његових радова, Генон је често пренебрегавао идеал имперсоналистичког и над-индивидуалног става, откривајући веома раздражљиву и увредљиву психологију.

13 Иста древност, потом, даје предност путу акције: „Како ничег нема вишег од ksatra, brahmani током краљевске жртве седе на једном степенику ниже од ksatriya." (*Brhad-ar anyaka-upanisad* , I, 4, 11) У истој, најдревнијој упанишади, *ksatriye* подучавају *brahmane* о супремним знањима (VI, 2, 7 или VI, 1, 15).

14 *Samuraj* (збирка текстова Јамамотоа Цунетомоа, Јукија Мишиме и Ивана Мориса), Београд, 1986.

15 Julius Evola: *Introduzione* , у Rene Guenon, *La crisi del mondo moderno* , Рим, 1953.

16 Уметност пружа добар пример, заснивајући се често на својим или туђима научним теоријама које време потом одбацује, не умањујући вредност и плодотворне утицаје таквих уметничких дела.